

Bir Romancının İtirafı Atilla İlhan

– M.Filizman · 25 Ekim 2011

Atilla İLHAN'ı bu ayda kaybettik.Arşivlerime bakarken O nun nasıl yazdığı konusundaki ,yazısı ilgimi çekti.O yazıyı yeniden okurken sizlerle paylaşmak istedim.Edebiyat sevenlerin mutlaka ilgileceği bir söyleşi. "Herşeyi itiraf ettim cezama razıyım" sözü ne kadar içten.Samimi.O nu özledik.Mutlka O nu tv den dinliyormuş gibi oluyoruz, bu yazıyı okurken,O hep aramızda,Sisler bulvarı,Elde var hüznün , Adım sonbahar...O nu " mık" gibi aklımızda tutuyoruz. "An gelir Atilla İlhan ölür" ama eserleri hep yaşayacak. Allah rahmet eylesin. Bu yazıyı edebiyat sever Güvecin'e ithaf ediyorum. BİR ROMANCININ İTİRAFLARI (ATTİLA İLHAN)

O günlerde İpek Film'e senaryolar yazıyorum.

İhsan İpekçi bir gün dedi ki, "Bir de İstiklal Savaşı filmi yapsaydık, şöyle kostümlü filan..." Tasarıyı hemen benimsedim, o sıra yakın tarihimize merak sardırılmışım ki, elime ne geçerse harıl harıl okuyorum, bu okumaların taze izlenimlerine dayanarak "esaslı" bir Kuvayı Milliye senaryosu çıkarmaktan iyisi mi olur? Önce adını yakıştırdım: "Barut Ekmeği" Ardından kahramanlarını oluşturdum: Filistin Cephesi'nde savaşıp Mütareke ile İstanbul'a dönmüş olan Yüzbaşı Ferit Bey ile iki gözü kör bir Abdülhamit paşasının evlatlığı Ruhsar Hanım! Yanlış aklımda kalmadıysa, film öyküsünü tamamlamış, asıl senaryoya geçmeyi planlıyordum, o iş "yattı".

İşte sonradan Aynanın İçindekiler serüvenine atılmama neden olacak ilk adım budur.

Kurtlar Sofrası'nı henüz bitirmiştim, (ya da bitirmek üzereydim) kolay kolay yayımlanabilecek gibi görünmüyordu, "Barut Ekmeği" tasarısından yeni ve boyutları geniş tutulmuş bir romana gitmek için ne zaman müsaitti ne zemin, gel gör ki Yüzbaşı Ferit Bey'den de kurtulamıyordum, sevgilisi Ruhsar Hanım'dan da! Sonunda bu iş "Mahur Sevişmek" diye bir şiire bağlandı. "Mahur Sevişmek"te hem bir bölüm hem bir şiir adıdır bu, şiirde açıkça Yüzbaşı Ferit'ten söz edilmiştir, Üsküdar'daki sevgilisinden de!

Henüz Yeşilçam'daki umutlarım kırılmamıştı, bir dengine getirir, akli başında bir film çıkartabilirim sanıyordum, "Barut Ekmeği" başka firmaların yüz vermeyeceği derecede "pahalı" bir yapım tasarısı olduğundan, onu bir kenara bırakıp başka senaryolara daldım.

Yıl ya 1959 olacak, ya 1958!

Tasarı olgunlaşıyor...

Tasarı 1960 içinde kafamda olgunlaştı. Herkes gibi 27 Mayıs'ı ben de önce "istibdatta kurtuluş" gibi almıştım. Düşündükçe yakın tarihimiz içindeki asıl anlamını kavramaya yöneldim, çetrefil bir şeydi bu,

bana öyle geliyordu ki Osmanlı'nın çöküşünden başlayıp 27 Mayıs'a kadar birbirini izleyen olayların bir iç diyalektiği vardır, bir de dış diyalektiği, bunların gelişim ve etkileşim süreçlerini bir roman içinde toplamak ilginç olabilir. 1961'in ikinci yarısında yeni bir Paris yolculuğuna karar vermiştim. Uzunca bir süre orada kalmak, hem memlekete uzaktan bakmak, hem dünyada olup bitenleri iyice algılamak istiyordum. Şişli'de Şafak Sokağı'nda bir apartmanda otururdum, bir akşam yazı masama oturup beş ciltlik bir romanın şemasını çatır çatır çiziverdiğimi çok iyi hatırlıyorum. Bir de değişiklik uygulayacaktım bu romanda, olaylar 27 Mayıs'la Mütareke arasındaki süreyi kapsayacak, çıkış noktası daima 27 Mayıs olacaktı, geçmişi flash-back kullanarak verecektim, ayrıca kitabın her cildinde hem bağımsız bir roman, hem de aynı olayların kahramanlardan birisinin açısından yansıtılması gerçekleştirilmiş olacaktı.

O ilk şemayı çoktan kaybettim. Ne var ki Paris'te ilk kitabın yazılışına başladığım sırada, onu belleğime geçirmiş olduğumu gördüm. Her romanımda böyle olmaz mı, ilkin ya olaylar ya kahramanlarla ilgili birkaç not alır, bir iki dosya düzenlemeye kalkışırım, arkasından bunlar belleğime geçer, ne notlara el sürerim, ne de dosyalara, romanı "kafadan" yazarım, resmen! Zaten zamanla notlar da yiter, dosyalar da.

Yalnız Paris'e hareket edeceğim günlerde, romanın iskeletini kurmuştum. Belki Şükran (Kurdakul) da hatırlayacak, kitaplarımı o tarihte yayımlayan onun yayınevi olduğu için, giderayak sık sık buluşuyorduk, son buluşmalarımızdan birine gitmeden Bıçağın Ucu'nun "mekan" olarak içine oturacağı Kuledibi çevresinde uzun süre dolaşmıştım, Ataç Yayınevi'ne vardığımda bunun izlenimleriyle doluydum, bir süre oturup Şükran'la birlikte çıktık, Köprü'den Karaköy'e geçerken ona Kuledibi'ni gösterip yazacağım yeni romanlardan söz ettiğimi çok iyi hatırlıyorum.

Kahramanların çoğu hanidir benimle yaşıyorlardı.

Gerçek, tasarımı aşar...

Benim romancılığında bu "kahraman" işi çok önemli!

Nasıl oluyor bilmiyorum, çeşitli kişilerden toparlanmış izlenimler zamanla bir bileşim oluşturuyor, bu bileşim giderek "fizik" bir nitelik kazanıyor, o kadar ki oluşma süreci tamamlandıktan sonra o kahraman benimle birlikte bir gelişme sürecini yaşamaya koyuluyor. Evet, her kahraman tanışılmış, birlikte yaşanmış birkaç tipin bileşkesidir, birisinin sınıfsal konumu, ötekisinin cinsel diyalektiği, berikinin fizik nitelikleri bu bileşkenin içinde erimiş, yeni bir kişiliğin doğmasına neden olmuştur, ama bir kere bu oldu mu, o kişiler yiter artık, yaşamaya başlayan kişi kendi kişiliğini ve "biyografisi"ni sürdürür.

"Aynanın İçindekiler"deki kahramanlardan ilk doğan elbette sonradan kitapta miralay rütbesiyle görünecek olan Ferit Bey'dir, bir de Ruhsar Hanım. Yalnız en çok dikkati çeken, çoklarıncı gerçekte olmayacak, ya da yazarın imgeleminde uydurulmuş abartma bir tip sanılan Hayrun'un beş ciltlik roman

içindeki tek gerçekten alınma kişi olmasına ne buyrulur? Kahramanların hepsi çeşitli tiplerden bileşimler ya, Hayrun bunun dışında kalıyor, zira böyle bir insan İstanbul'da gerçekten yaşad.

Önce Beyoğlu'nda rastladım, vitrinlere bakıyordu, "efendiden bir adam" sandım, arkadaşım onu gösterip "nasıl bulduğumu" sormuştu çünkü, fikrimi söyleyince güldü, "erkek kılığında yaşayan bir kadın" olduğunu açıkladı. Şaşırdım. Romanımda Suat'ın annesine buna yakın nitelikler vermek niyetinde olduğumdan mı nedir, tip beni ilgilendirdi, gazeteci damarımı uyandırdı, düştüm ardına, günlerce kimdir, nedir, nerde oturur araştırdım, sonunda Boğaz'da oturduğunu, Osmanlı sadrazamlarından birisinin torunu olduğunu, yalısında "küçük bir harem"le birlikte yaşadığını öğrendim. Her şeyimle açık bir adamım ya, ilk yaptığım "harbice" telefon etmek oldu, kim olduğumu açıklayıp amacımı belirttim, yardım istedim, cevap sunturlu bir küfür, telefonun suratıma kapatılması! O zaman ne yaparsın, postu evinin civarında bir kahveye serip, gelen gidenden bilgi toplar, "kadının" yaşantısını gözlersin!

Fransızlar'ın bir sözü ünlüdür, "gerçek çoğu zaman tasarımı aşar" derler, Hayrun tipinde durum tamamen bu, kahramanın gerçek kimliğini açıklayamam elbet ama, dizide çeşitli tiplerin özelliklerinden bileşim olmayan tek tip odur. (Beşinci roman, Kuduzun Salyası'nda kitabın merkezini o oluşturacak.)

Bir çizelge, bir sürü kitap...

Peki hiç mi notum yok?

Sırtlan Payı'nı yazarken farkettim ki, kahramanların belirli olaylardaki yaşlarını doğru kestirebilmek için bir doğum tarihleri çizelgesi gerekiyor, oturdum onu düzenledim, şimdi sözgelışı Haluk Bey'in kaç doğumlu olduğunu, kaç tarihinde Hayrunisa ile evlendiğini, Yüzbaşı Demir'in 27 Mayıs'ta kaç yaşında bulunduğunu, Ümid'in (ki o Kurtlar Sofrası'ndan geliyor) doğum tarihini, Suat'la aralarındaki yaş farkını bir bakışta bulabiliyorum. Hepsi de o kadar işte. Bu çizelge süreli romanlar için önemli bir yanlış sayılması gereken, olaylarla yaşların ters düşmesi yanlışından koruyor beni.

Buna karşılık bir sürü "belge" topladım.

Bakmayın belge dediğime, bunların çoğu kitap, ya da dergi ve gazetelerde çıkmış sürekli yazılar, hatta haberler. 1959, yuvarlak hesap 60'dan beri kitabın çerçevesine, kahramanların yaşantısına ilişkin olabileceğini sandığım her kitabı alıp bir köşeye koymuşum. Neler yok ki? Tarihteki gizli kadın cemiyetlerini ve geleneklerini açıklayanlarından, masonluğa; İttihat Terakki, Hürriyet ve İtilaf Fırkaları'na ilişkin kitaplara kadar bir sürü yayın! Dahası Osmanlı saraylarının iç dekorasyonu, haremın yaşayışı ya da TKP'nin fı tarihinde muhaliflerince yapılmış kaçak kongresi üzerine krokiler, tefrikalar, ifşaatlar! Bu arada elbet bir sürü de "kronoloji"!

Romanın yazacağım bölümü hangi tarihsel zaman parçasına denk düşüyorsa, önceden o döneme ilişkin kitapları sıkıca bir okuyorum, alıntı yapılacaksa sayfanın kenarını kıvrıyorum, ötesi yine belleğin çalışmasına kalıyor; kahramanların yaşantısı bence bilindiğine göre, iş bu yaşantının o tarihsel çerçee içersine oturtulmasına kalıyor, bu da zor olmuyor çok. Asıl zor olan, benim büyük çözüm adını verdiğim genel bileşim, yakın tarihimizin bütününe toplumsal açıdan çözümlenmek, bundan içinde kahramanların yüzdüğü tarihsel bir bileşime gidebilmek! Bunu yaptıktan, yakın tarihimizin gelişmesini toplumsal bir yöntemle yerli yerine oturttuktan sonra, sınıfsal konumları önceden belli kahramanların gerek toplumsal ve siyasal, gerek bireysel yaşantılarını kestirip yazabilmek o kadar güç olmuyor.

Ala, nasıl yazıyorum?

Öyle bir imge kullanacaksın ki...

Önce şunu belirteyim, benim roman üzerindeki çalışmam, günde bir sayfayı geçmez. O bir sayfayı önce mutlaka elle yazarım, ufak tefek değişiklik yaptığım olur, sonra daktiloyla temize çekerim. Yazmadan önceki çalışma, kahramanın ve olayın romana konulması daha çok zamanımı alıyor. Roman anlayışım tek boyutlu, tekdüze anlatıma dayanan bir anlayış olmadığından, kahramanları ve olayları okura handiyse "göstermeye" uğraştığımdan, romanlaştırma tekniği benim çalışmalarım da fazlaca önemli. Bu arada Marksist estetiğin imge kuramına çok iş düşüyor. "Canlandırma" eyleminde ondan yararlanıyorum, öyle bir imge kullanacaksın ki o "sahnedeki" duru; kişilerle, olayın dramatik ağırlığıyla okurun imgelemine renkli ve üç boyutlu olarak hemen yansıyacak! Laf olarak kulağından girmeyecek. Bazılarının yazı düzenimde "şairanelik" sandığı gerçekte bu "Marksist" kaygıdır: İçeriğin, imgelere bindirilerek, okurun imgelemine yansıtılması! Plekhanoy, bilindiği gibi, bunun tersini yapmanın, "mantık kategorileri" içersinde bir olayı "hikaye etmenin", sanatın değil, bilimin konusuna girdiğini yazmıştır...

Ha, bir özelliğim de şu; Diyelim ki üzerinde çalıştığım kişi ve olay birinci kitapta, ikinci kitapta ve dördüncü kitapta görünecektir; ama birincisinde şu kadarı, ikincisinde şu kadarı, dördüncüsünde şu kadarı; bunları parça parça yazmak için kitap sıralarının gelmesini beklemiyorum, önce bir bütün olarak olayı ve kişiyi geliştiriyorum; sonra kitapta özelleştirmek gereken yerler olursa, özelleştiriyorum. Bu da romanların sonundaki tarihlerin bazen birbirinin içine girmesindeki gizemi çözüyor. Çünkü o zaman parçasında iki romanı birden yazmış oluyorum. Yalnız, ne var, diyelim ki Yüzbaşı Demir'in Kore Savaşı'nda yaralanışı, hem Bıçağın Ucu'nda vardır, hem Yaray Tuz Basmak'ta, oysa okununca görülecektir ki, aynı değildir bunlar, bu nasıl oluyor, şöyle: Bıçağın Ucu'nda Suat Demir'in yaralanışını ruhsal bir özdeşleşme bunalımı içinde tasarlar, tasar onundur, Demir'in gerçeği değil; buna karşılık, Yaraya Tuz Basmak'ta Demir savaşın nesnel koşulları içinde yaralanır. Bunda yakıştırma yoktur, bu bakımdan, olayın iki kitapta aynı biçimde yazılması söz konusu olamaz. Fark, hem Suat'ın kişiliğini ve yaradılışını, hem de Demir'in yaşantısını meydana çıkarmak bakımından önemli sayılmıştır.

Yazdıktan sonra, beğenmeyip tekrar yazdığım olmaz mı?

Olur elbet! Kurtlar Sofrası'nın birçok bölümlerini kitabın sonraki gelişme aşamalarında beğenmeyip yeniden yazmışım. Aynı şey Bıçağın Ucu'nda ve Yaraya Tuz Basmak'ta da oldu. Yorucu olduğu doğru. Bazen bunalır da insan. Ama sonuç başarılı olursa, emeğinin karşılığını almış, feraha çıkmış olur. Bir romancının kitabında beğenmediği bir bölümün kalmasından ne kadar rahatsız olduğunu bir romancı bilebilir ancak. O kötü bölüm, öz yaşantısının kötü bir dönemidir sanki, hani hatırladıkça terlediği! Zaten, başkalarını bilmem ama, bende öyle oluyor ki, filan romandaki falan anı sahiden yaşadığım izlenimine kapılıyorum. Kurgusu sırasında demek bellekte ne kadar derin iz bırakıyor.

Cezama razıyım...

İşte her şeyi "itiraf" ettim. Cezama razıyım.

"Aynanın İçindekiler" gibi beş kitaplık koskoca bir roman dizisini "kafadan" yazıyorum. Güzel güzel düzenlenmiş, sıralanmış dosyalarım, kenarına notlar alınmış belgelerim, titizlikle hazırlanmış fişlerim yok. Benimkisi bir büro çalışması değil. Siz isterseniz herif romanlarını yaşıyor deyin. Ne yapalım, benimki de böyle bir suç. Dedim ya, cezama razıyım...